

**ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE” A MINISTERULUI
AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA**

Cu titlu de manuscris
CZU: 349.6:502.74(043.2)

GUGULAN EVGHENIA

REPARAREA DAUNELOR CAUZATE REGNULUI ANIMAL

552.04 – Drept funciar și al mediului

Rezumatul tezei de doctor în drept

CHIȘINĂU, 2025

Teza a fost elaborată în cadrul Catedrei „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al Republicii Moldova

Conducător științific:

TROFIMOV Igor, doctor în drept, conferențiar universitar

Referenți oficiali:

1. SMOCHINĂ Andrei, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea Liberă Internațională din Moldova

2. ZAMFIR Natalia, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Membri ai Consiliului Științific Specializat:

1. ARSENI Alexandru, președinte, doctor habilitat în drept, profesor universitar

2. GUȘTIUC Andrei, secretar științific, doctor în drept, conferențiar universitar

3. BÎRGĂU Mihail, doctor habilitat în drept, profesor universitar

4. BELECCIU Ștefan, doctor în drept, profesor universitar

5. AREDELEAN Grigore, doctor în drept, conferențiar universitar

Susținerea va avea loc la data de 12 iunie 2025, ora 14:00, în ședința Consiliului Științific Specializat D 552.04-25-02 din cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova (Republica Moldova, mun. Chișinău, str. Gh. Asachi, 21, blocul administrativ, et.2).

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al Republicii Moldova, Biblioteca Națională a Republicii Moldova și pe pagina web a ANACEC (www.anacec.md).

Secretar științific

al Consiliului Științific Specializat: _____ **Guștiuc Andrei**,
doctor în drept,
conferențiar universitar

Conducător științific: _____ **TROFIMOV Igor**,
doctor în drept,
conferențiar universitar

Autor: _____ **Gugulan Evghenia**

CUPRINS

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII.....	4
CONȚINUTUL TEZEI.....	12
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	25
BIBLIOGRAFIE.....	29
LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI.....	32
ADNOTARE (română, rusă și engleză).....	35-37

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța problemei abordate. Despre noțiunea de mediu nu se poate vorbi decât cu referire la ființa umană, deoarece ea ocupă poziția centrală în mediul natural și artificial, fiind luate în considerare prioritățile firești de a trăi într-un mediu sănătos și echilibrat din punct de vedere ecologic. În accepțiunea tradițională, prin „mediu” se înțelege: „... (a) nsamblul de condiții și elemente naturale ale Terrei: aerul, apa, solul, subsolul, aspectele caracteristice peisajului, toate straturile atmosferice, toate materiile organice și anorganice, precum și ființele vii, sistemele naturale în interacțiune, calitatea vieții și condițiile care pot influența bunăstarea și sănătatea omului” [27, art. 1, alin. (2)].

Protecția și folosirea rațională a mediului constituie o problemă de importanță globală, și drept urmare, acest deziderat trebuie să devină o prioritate națională, deoarece vizează, în mod direct, condițiile de viață și sănătatea populației, realizarea intereselor economice, precum și capacitățile de dezvoltare durabilă a societății, iar pe cale de consecință, problematicile cu privire la modul de realizare a protecției mediului și a folosirii echilibrate a resurselor acestuia merită să constituie și teme de cercetare științifică.

Locul specific al regnului animal, ca parte inerentă a mediului natural, este determinat de dependența lui față de mediul de supraviețuire (habitat) în hotarele cărora există un organism sau altul.

În ultimii 10-20 de ani, factorii antropici și climaterici au avut un impact negativ asupra faunei autohtone. Multe dintre speciile faunistice au devenit relativ rare sau sunt în pericol de dispariție, necesitând măsuri speciale de protecție. Pornind de la aceste considerente a fost reeditată *Cartea Roșie a Republicii Moldova* [5] în care sunt incluse 116 specii de animale (față de 29 de specii incluse în ediția precedentă a *Cărții Roșii*).

Legislația în vigoare reglementează relațiile în domeniul protecției și folosirii animalelor sălbatice (mamifere, păsări, reptile, amfibieni, pești, insecte, crustacee, moluște etc.) care supraviețuiesc în mod natural pe uscat, în apă, în atmosferă sau în sol, populând permanent sau temporar teritoriul republicii [22, art.1, alin. 2]. Raporturile izvorâte din protecția și folosirea animalelor domestice, precum și a animalelor sălbatice întreținute în captivitate sau semicaptivitate în scopuri economice, științifice, cultural-educative și estetice de asemenea cad sub incidența reglementărilor Legii cu privire la regnul animal, precum și a unui ansamblu vast de acte normative din domeniul respectiv.

În pofida reglementărilor existente în materie la etapa actuală, constatăm că protecția mediului și asigurarea unei folosințe raționale a resurselor regnului animal, încă mai înregistrează indici alarmanți de dăunare a acestor valori naturale epuizabile. Astfel, studiarea chestiunilor legate de prejudicierea și dezdăunarea pentru prejudiciile cauzate me-

diului la general cât și regnului animal în special, merită o atenție deosebită, iar identificarea de soluții viabile care ar îmbunătăți situația în acest domeniu prezintă un interes atât practic cât și științific.

Actualitatea studiului realizat se axează și pe necesitatea de a identifica ansamblul necesar de mecanisme și proceduri prin care poate fi asigurată repararea eficientă și echitabilă a daunelor cauzate regnului animal. Mai întâi de toate, venim să evidențiem reglementările existente la acest compartiment, și ca consecință vom realiza o succintă analiză a cadrului juridic începând de la enunțare, perfecționare și adaptare a conținutului unor noțiuni ce definesc domeniul, la cerințele și standardele actuale care vor fi în stare să facă față oricăror încercări de a dăuna și periclita tot ce se poate numi „valori de mediu”. Spunem aceasta, deoarece regnul animal constituie un element integrant al mediului ce asigură echilibrul ecologic și funcționarea tuturor componentelor naturale fără de care existența omului ar fi imposibilă.

Primordial, se impune sarcina de a realiza anumite precizări referitoare la faptul ce s-ar încadra în categoriile de daune cauzate regnului animal, cât și mecanismele eficiente de cuantificare și reparațiune a acestor daune de mediu.

Deși regnul animal constituie componenta eminentă a mediului, acestea îi pot fi aduse atingeri în maniera în care ele dobândesc un caracter neregenerabil (în cazul speciilor introduse în *Cartea Roșie* și aflate pe cale de dispariție), sau restabilirea acestor specii este de natură durabilă.

Studiul comparativ cu privire la mecanismul de dezdăunare a prejudiciilor cauzate regnului animal consolidează rezultatele cercetării realizate. Un interes deosebit această cercetare poate trezi în rândul cercetătorilor în domeniu cât și a experților cinegetici.

Aceste deficiențe evidențiate în literatura de specialitate conturează premisele necesare pentru inițierea unei cercetări științifice aprofundate, precum și pentru fundamentarea unor intervenții legislative adecvate în domeniu. Lipsa unei abordări sistematice și coerente a reparației daunelor cauzate regnului animal nu doar că denotă o lacună teoretică semnificativă, ci și evidențiază necesitatea unor soluții normative capabile să răspundă provocărilor actuale în materie de protecție juridică a faunei. În acest context, alegerea și formularea temei prezentei teze de doctorat au fost determinate de dorința de a răspunde acestor nevoi stringente ale doctrinei și practicii juridice. Relevanța teoretică a temei rezidă în demersul de clarificare conceptuală și sistematizare juridică a unui domeniu puțin explorat, iar importanța sa practico-aplicativă se reflectă în potențialul de a fundamenta politici publice și reglementări eficiente în materie de răspundere pentru daunele aduse regnului animal.

Încadrarea temei în preocupările internaționale. Problema protecției mediului este o problemă globală. Studiile de o valoare incontestabilă, care s-au remarcat prin caracterul lor inovator în domeniul mediului

și care au abordat în special instituția răspunderii pentru daunele de mediu la nivel internațional, se regăsesc în conținutul lucrărilor elaborate de autorii francezi cu renume, cum ar fi: M. Prieur, M. Despax, G. Martin, P. Girod, F. Trebulle, R. Drago și M. Boutonnet.

Contribuția cercetătorilor care au argumentat științific necesitatea consolidării unui mecanism juridic distinct, specific și destinat exclusiv reparării daunelor cauzate regnului animal, stimulează dorința celor care își doresc să obțină noi performanțe în cercetare, proces care se află în desfășurare.

La nivel internațional reglementările specifice protecției și folosirii raționale ale regnului animal sunt consacrate în diverse acte normative. Convenția europeană a drepturilor omului și libertăților fundamentale reprezintă instrumentul principal pentru protecția internațională a drepturilor omului în Europa, fiind semnată la Roma în data de 4 noiembrie 1950 și completată ulterior prin mai multe protocoale. Deși aspectele legate de protecția mediului nu sunt explicit tratate în cadrul Convenției, interpretările Curții Europene a Drepturilor Omului le-au integrat progresiv, impunând statelor un regim real de responsabilitate în această privință aspectele legate de mediu, impunând statelor un regim de responsabilitate în această materie.

Principiul „poluatorul plătește” constituie pilonul pentru prevenirea și repararea daunelor cauzate mediului în conformitate cu reglementările consacrate în dreptul mediului. Acest principiu are o reglementare specială transpusă prin Directiva nr. 2004/35/CE privind răspunderea de mediu referitoare la prevenirea și repararea prejudiciului asupra mediului.

Necesitatea protecției mediului la nivelul *aquisu-lui* comunitar este asigurată prin Directiva UE 2024/1203 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal recent adoptată care a înlocuit Directivele 2008/99/CE și 2009/123/CE. Cadrul normativ adaptat cu siguranță îmbunătățește cadrul legal anterior pentru combaterea infracțiunilor de mediu, în special cu extinderea infracțiunilor și introducerea unor pedepse penale și nepenale specifice.

Spre deosebire de Directiva 2008/99/CE privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal, care conținea în total nouă infracțiuni (inclusiv trei infracțiuni de control al poluării, două infracțiuni de gestionare a deșeurilor, trei infracțiuni de biodiversitate și o infracțiune de gestionare a poluării atmosferice, Directiva 2024/1203 reformată nu numai că menține aceste infracțiuni (cu unele modificări care variază de la semnificative la modeste), dar introduce 12 noi infracțiuni. În plus, introduce două noi infracțiuni calificate pentru acte comparabile cu **ecocidul**, în mare parte datorită intervențiilor Parlamentului European în cursul negocierilor acesteia. Această extindere reflectă în mare măsură noile evoluții din legislația și politica de mediu a UE, inclusiv noua legislație de mediu a

UE care era în curs de adoptare în timp ce Directiva 2024/1203 reformată era în curs de negociere. Abordarea subiectului supus cercetării la nivel internațional consolidează fundamentarea cercetării propuse.

Încadrarea temei în preocupările naționale și regionale. Analiza literaturii juridice de specialitate, atât naționale, cât și regionale, realizată cu scopul de a evalua măsura în care este acoperită problematica reparației daunelor aduse regnului animal, a evidențiat faptul că acest subiect este abordat doar parțial în lucrările științifice dedicate dreptului mediului. Mai exact, aspectele procedurale referitoare la repararea acestor daune sunt tratate doar incidental, de regulă în secțiunile consacrate răspunderii juridice pentru prejudiciile aduse mediului, în cadrul unor studii care analizează dreptul mediului în ansamblul său.

Instituția reparării daunelor cauzate mediului formează un domeniu specific de reglementare implicând un ansamblu de mecanisme, instrumente și procedee particulare.

Drept urmare, subiectul ce ține de domeniul responsabilizării juridice, mai cu seamă al reparațiunii, a fost și de fapt este un subiect delicat.

Realizând un studiu minuțios al lucrărilor, monografiilor și manualelor cercetătorilor autohtoni cu renume, precum Andrei Smochină, Gheorghe Costache, Ion Guceac, Nicolae Osmochescu, Igor Trofimov, Pavel Zamfir, Natalia Zamfir, Iordanca-Rodica Iordanov, Avornic Gheorghe, Ștefan Belecciu, Grigore Ardelean, Andrian Crețu (*Republica Moldova*), Daniela Marinescu, Ingrid-Ileana Nicolau, Mircea Duțu, Jurj Remus, Vasile Drăghici, Ernest Lupan (*România*) ș.a., constatăm că a fost realizată o contribuție științifică considerabilă privind filiera specifică reparării daunelor cauzate mediului și componentelor sale biotice și abiotice.

Lucrările științifice ale autorilor menționați au constituit temelia teoretică a prezentei cercetări, iar contribuțiile acestora la dezvoltarea domeniului juridic, în legătură cu tema analizată, sunt valorificate în cadrul acestei teze de doctorat. Recunoaștem valoarea teoretică și aplicativă a acestor studii, însă această lucrare urmărește o actualizare a abordării teoretice asupra fenomenului investigat, precum și formularea unor soluții practice inovatoare și propuneri de îmbunătățire legislativă. Cercetarea de față completează literatura existentă prin introducerea unor perspective noi, relevante pentru contextul socio-juridic actual, și scoate în evidență direcții emergente și aspecte specifice stadiului contemporan de dezvoltare. Deși tema a fost anterior tratată atât de doctrinari autohtoni, cât și străini, considerăm că subzistă arii semnificative insuficient explorate, care necesită o analiză aprofundată din perspectiva propusă în această teză.

Această cercetare își propune să investigheze, într-o manieră sistematică și riguroasă, literatura științifică de specialitate publicată în Republica Moldova și în alte jurisdicții, relevantă pentru problematica reparației daunelor cauzate regnului animal. Demersul urmărește iden-

tificarea nivelului actual de dezvoltare a cercetării științifice în acest domeniu, delimitarea și analiza naturii juridice a particularităților aferente diferitelor categorii de daune produse regnului animal, examinarea modului de consacrare și aplicare a principiului vinovăției în raporturile juridice de răspundere, precum și evaluarea criteriilor și procedurilor existente privind acordarea despăgubirilor pentru prejudiciile suferite de regnul animal.

Scopul tezei constă în efectuarea, pe baza cercetărilor teoretice și a materialelor empirice, precum și a experienței existente, a unor investigații ample asupra problemelor pe care le prezintă reglementările de dreptul mediului ce prevăd repararea daunelor cauzate regnului animal și în formularea recomandărilor practice și de lege ferenda care, în viziunea noastră, vor spori considerabil eficacitatea acestor reglementări.

În demersul atingerii scopului propus, ne-am trasat următoarele **obiective**:

- analiza materialelor științifice din doctrina autohtonă și a altor state consacrate subiectului supus cercetării;
- studiul cadrului normativ în materia protecției, folosirii resurselor regnului animal și estimării daunelor cauzate acestuia;
- definirea conceptelor de „regn animal” și de „reparare a daunelor” în contextul prejudicierii regnului animal;
- identificarea criteriilor de clasificare a daunelor cauzate regnului animal;
- delimitarea răspunderii civile delictuale de răspunderea de mediu pentru daunele cauzate regnului animal;
- stabilirea particularităților procedurii de reparare a daunelor cauzate ca urmare a încălcării legislației privind protecția și folosința regnului animal;
- determinarea unor standarde internaționale și europene în materia protecției și reparațiunii daunelor cauzate regnului animal;
- înaintarea unor recomandări de perfecționare a cadrului legal în materie cu titlu de *lege ferenda*.

Ipoteza de cercetare: Studiul problematicilor procedurii de reparare a daunelor cauzate regnului animal s-a axat în principiu pe următoarele ipoteze:

- clarificarea și elucidarea minuțioasă a conceptelor utilizate în literatura de specialitate va realiza o claritate în contextul aplicării și interpretării acestora de către cercetători și practicieni;
- determinarea categoriilor de daune cauzate regnului animal și caracterelor specifice ale acestora va clarifica abordarea distinctă ale acestora;
- instituirea unui mecanism procedural clar și neechivoc de dezdăunare a prejudiciilor cauzate regnului animal va simplifica mecanismul de încasare a prejudiciilor cauzate regnului animal;
- aprecierea justă a importanței aplicării răspunderii obiective în

materia de reparațiune a daunelor cauzate regnului animal va statua o legitate și transparență în aplicarea cadrului normativ specific;

- consacrarea principiului vinovăției pentru daunele cauzate mediului va înlătura aplicarea unor soluții greșite de instanțele judecătorești.

Studiul de față mai are drept obiectiv și justificarea propunerilor de perspectivă în vederea legiferării unor norme clare ce vizează protecția regnului animal, determinarea categoriilor de daune cauzate regnului animal, aprecierea justă și viabilă a mijloacelor eficiente de dezdăunare a resurselor regnului animal, precum și elaborarea recomandărilor științifico-practice în vederea îmbunătățirii domeniului vizat.

Metodologia de cercetare și justificarea metodelor de cercetare.

Baza metodologică și teoretico-științifică a acestei cercetări se circumscrie unui complex de metode generale și practice, fundamentate pe cunoștințe juridico-aplicative, care au asigurat coerența analizei gnoseologice a regimului juridic aplicabil reparării daunelor cauzate regnului animal. Caracterul științific al lucrării presupune utilizarea unui sistem complex de metode teoretico-practice și empirice cu caracter interdisciplinar, abordări care conferă studiului valoare și semnificație teoretică. Dintre metodele aplicate am evidențiază:

- *metoda sistemică* (prin analiza sistemică a prevederilor cadrului normativ național);

- *comparativă* (au fost analizate în aspect comparativ legislațiile de mediu ale Uniunii Europene, României, Federației Ruse, Armeniei, Belorusiei ș.a. cu cea a Republicii Moldova);

- *istorică* (a fost analizată retrospectiva legislației de mediu privind regimul juridic aplicabil reparațiunii daunelor cauzate regnului animal, evoluția privind protecția animalelor per ansamblu);

- *logico-rațională* (prin utilizarea raționamentelor logice la analiza opiniilor doctrinare și la formularea propunerilor *de lege ferenda*).

În cadrul studiului, am utilizat o serie de procedee logice, cum ar fi: *analiza și sinteza, abstractizarea și generalizarea, inducția și deducția*, precum și *metoda comparativă*. De asemenea, am aplicat principii filosofice generale, cum ar fi *obiectivitatea, istorismul și legătura dintre teorie și practică*.

Elementele de noutate și originalitate științifică a studiului se manifestă prin abordarea multiaspectuală a domeniului deocamdată puțin studiat în Republica Moldova, oferă o analiză profundă a normelor care ar trebui să stea la baza consolidării unui regim de răspundere de mediu distinctă în ceea ce privește repararea daunelor cauzate regnului animal și vine cu soluții noi, inclusiv de *lege ferenda*, care vor perfecționa cadrul legal în materie.

Din rândul elementelor de noutate care reflectă rezultatele științifice noi, înaintate spre susținere, am putea scoate în evidență următoarele:

- 1) au fost delimitate terminologic conceptele de „regn animal” *versus*

„animal sălbatic”, „faună”, „fond cinegetic”;

2) au fost identificate criteriile și au fost clasificate daunele cauzate regnului animal în baza acestora;

3) au fost fundamentate științific delimitarea răspunderii civile delictuale de răspundere de mediu pentru daunele cauzate regnului animal;

4) au fost apreciate procedurile de reparare a daunelor civile cauzate ca urmare a încălcării legislației privind regnul animal;

5) au fost identificate și enunțate particularitățile procedurilor de reparare a daunelor de mediu ca urmare a încălcării legislației privind regnul animal;

6) au fost justificate regimurile distincte de răspundere aplicabile răspunderii de mediu și răspunderii civile delictuale;

7) a fost constituit fundament științific necesar în vederea elaborării proiectului Legii privind protecția animalelor votat în prima lectură la Parlamentul Republicii Moldova [20].

Problema științifică importantă soluționată se exprimă în fundamentarea naturii juridice distincte a răspunderii de mediu pentru daunele cauzate regnului animal, ceea ce a contribuit la confirmarea necesității stabilirii particularităților și aplicării răspunderii obiective pentru daunele de mediu cauzate regnului animal, fapt care va spori considerabil eficiența și corectitudinea practicilor de dezdăunare în această materie.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării este conturată prin prisma studiilor realizate în cadrul lucrării de față, de altfel fiind identificate unele dintre cele mai actuale problematici vizând complexitatea subiectului abordat, fiind evidențiate neajunsurile existente în legislația actuală în acest context și fiind identificate anumite propuneri de modificare a cadrului normativ în materia reparării daunelor cauzate regnului animal.

Lucrarea este axată, în principal pe relevarea și analiza comparativă a dispozițiilor actelor normative naționale și internaționale de referință în materie, și anume, privind răspunderea de mediu cu referire la compartimentul ce ține de prejudicierea regnului animal și corespunzător mecanismelor de dezdăunare a pagubelor produse. Analiza comparată a celor mai reprezentative tratate evidențiază o serie de diferențe și nuanțe în ce privește domeniul de aplicare, definirea și caracterele juridice ale daunelor, legătura de cauzalitate dintre activitățile permise și daunele cauzate.

La nivel aplicativ, interdisciplinaritatea și caracterul teoretico-pragmatic al analizei comparate a materialelor studiate, a evaluării explicațiilor dau conținut și formă răspunsurilor la numeroase întrebări generate de problematica tratată. Lucrarea conține și o serie de propuneri în vederea îmbunătățirii cadrului normativ, cum ar fi: stabilirea unor criterii generale de evaluare a daunelor cauzate regnului animal, includerea în regimul general al răspunderii în domeniu a unui sistem obligațional de protecție financiară în cazul producerii unei amenințări iminente resur-

selor regnului animal ș.a.

Totodată, prezentul studiu având o majoră actualitate teoretică, dar mai ales și practică, poate constitui o valoroasă contribuție la îmbogățirea doctrinei de specialitate și poate prezenta un real sprijin pentru cei care au preocupări în domeniul protecției mediului, mai cu seamă al reparării daunelor cauzate regnului animal.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele cercetării au fost prezentate și discutate în cadrul ședinței catedrei „Drept public, securitate a frontierei, migrație și azil” a Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI.

Consolidarea investigațiilor realizate cu privire la subiectul supus cercetării, ansamblului ideilor, argumentelor și recomandărilor se regăsesc și în materialele conferințelor științifico-practice atât naționale cât și internaționale (*International Conference: „Law, Public Administration, Sustainable Development and Heritage in the context of artificial intelligence processes”* – 2022; *International Conference „Ethical and social dimensions in public administration and law* – 8th Edition – 2023; *International Conference „The efficiency of legal norms”, 13th Edition* – 2024 ș.a.), precum și în publicațiile periodice cum ar fi: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”, revista „Legea și Viața”, revista română „Fiat Iustitia”, revista română „Annales Universitas Apulensis. Series Jurisprudentia”*.

Publicațiile la tema tezei. Rezultatele obținute sunt publicate în 20 lucrări științifice.

Volumul și structura tezei. Reieșind din standardele stabilite, teza de doctorat are următoarea structură: adnotare în limbile română, rusă și engleză; lista abrevierilor; introducere; trei capitole divizate în 9 paragrafe, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 310 titluri; declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului, volumul textului de bază fiind de 165 pagini. La finele tezei sunt formulate concluziile generale și recomandările.

Cuvinte-cheie: regn animal, resurse ale regnului animal, daună de mediu, răspundere civilă delictuală, răspundere de mediu, cuantificarea daunei de mediu, protecția animalelor, repararea daunelor, procedura de reparare a daunelor cauzate regnului animal.

CONȚINUTUL TEZEI

Conținutul de bază al lucrării cuprinde introducerea, trei capitole divizate în 9 paragrafe, concluziile generale și recomandările.

În **Introducere** sunt cuprinse raționamente privind actualitatea, nouitatea științifică, importanța teoretică și valoarea aplicativă a rezultatelor obținute prin cercetare. De asemenea, sunt prezentate obiectivele, scopul și metodologia cercetării, precum și problema științifică de importanță majoră rezolvată. De asemenea, se formulează ipoteza cercetării, se stabilesc scopul și obiectivele tezei, precum și se prezintă metodologia cercetării științifice utilizată. Se evidențiază, de asemenea, elementele de noutate științifică ale principalelor rezultate obținute și prezentate pentru susținere. Se argumentează problema științifică actuală și de importanță majoră care a fost soluționată, subliniindu-se importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării.

Capitolul 1 „Analiza juridico-doctrinară privind repararea daunelor cauzate regnului animal”, încorporează abordările realizate privind conceptualizarea noțiunilor de „regn animal”, „daună de mediu”, „fond cinegetic”, „resurse naturale”, în contextul reparării daunelor cauzate regnului animal atât în doctrină cât și cadrul național și cel internațional.

„Când se aude spunând că libertatea în genere este să poți acționa, așa cum vrei, o atare reprezentare poate fi luată numai ca totală lipsă a culturii gândirii, în care nu se găsește încă nicio urmă în ceea ce este voia liberă în și pentru sine, dreptul, moralitatea etc.” [18, p.43].

În realitate, libertatea (de cunoaștere, de decizie, de acțiune) reprezintă o condiție fundamentală a responsabilității, fiind unul dintre principiile de bază ale dreptului în general. Aceasta exprimă un act de implicare a individului în procesul de integrare socială și asumarea responsabilității pentru rezultatele propriilor acțiuni (conduita fiind chiar cadrul direct de manifestare a responsabilității).

Răspunderea, ca și „componenta” esențială a oricărei forme de organizare socială, reprezintă tocmai reacția societății post-factum față de conduita nonconformă prevederilor normelor juridice, conduită prin care se aduce atingere ordinii de drept, tulburându-se normala desfășurare a relațiilor sociale, a echilibrului social [21, p.257].

Sensul obișnuit al noțiunii de răspundere, indiferent de forma sa, constă în obligația de a suporta consecințele nerespectării unor reguli de conduită unanim recunoscute. Această obligație revine autorului acțiunii (faptei) sancționate, care este întotdeauna apreciată negativ din partea societății.

În aceeași ordine de idei, în contextul problemelor de mediu cauzate de exploatarea nerațională a resurselor regnului animal și sub influența „revoluției” tehnico-științifice, răspunderea juridică în domeniul protecției mediului a devenit un domeniu extrem de dinamic, caracterizat

de schimbări continue ale normelor care vizează protecția mediului [28, p.126-127].

În general, instituția reparării daunelor cauzate mediului formează un domeniu specific de reglementare implicând un ansamblu de mecanisme, instrumente și procedee particulare.

Drept urmare, subiectul ce ține de domeniul responsabilizării juridice, mai cu seamă al reparațiunii, a fost și de fapt este un subiect delicat.

Realizând un studiu minuțios al lucrărilor, monografiilor și manualelor cercetătorilor naționali și internaționali cu renume, precum Andrei Smochină, Gheorghe Costache, Ion Guceac, Nicolae Osmochescu, Igor Trofimov, Pavel Zamfir, Natalia Zamfir, Iordanca-Rodica Iordanov [2, p. 10-11], Avornic Gheorghe [1, p. 6-13], Ștefan Belecciu, Ingrid-Ileana Nicolau, Grigore Ardelean, Andrian Crețu, M. Prieur, M. Despax, G. Martin, P. Girod, F. Trebulle, R. Drago și M. Boutonnet, D. Marinescu, Gh. Durac, M. Uliescu, precum și S.M. Teodoroiu, D. Anghel, A. Corhan, V.S. Bădescu, M. Gorunescu ș.a., constatăm că a fost realizată o contribuție științifică considerabilă privind filiera specifică reparării daunelor cauzate mediului și componentelor sale biotice și abiotice.

Printre primii cercetători autohtoni în dreptul mediului, care au răzbătut calea deloc ușoară au fost cercetătorii Pavel Zamfir și Igor Trofimov, ei au răsturnat accepțiuni clasice, zicem așa, tradiționale în materia reparațiunii daunelor ecologice sau de mediu. De altfel, prin elaborarea și publicarea articolelor științifice, care au precedat volume prețioase ale studiilor, regăsim opinii pe alocuri la prima vedere provocatoare, dar consolidate prin fundamentări științifice.

Profesorul Igor Trofimov, fiind autorul multipleror publicații, în lucrările sale, precum: *Dreptul mediului. Partea specială* (2000), *Dreptul mediului* (2002), teza de doctorat *Răspunderea civilă în raporturile de dreptul mediului* (2006), *Dreptul mediului* (2015), trasează cu claritate și precizie maximă abordări conceptuale privind „prejudiciu de mediu”, „daună de mediu”, „pagubă de mediu”, statuând că au aceeași semnificație, sunt sinonime și pot fi utilizate în mod interschimbabil în contextul reparațiunii daunelor cauzate regnului animal. Necesitatea reparării complete a pagubelor cauzate resurselor regnului animal prezumă și alocarea unor mijloace cu destinație specială în vederea restabilirii efectivului de animale și a habitatului acestora. Corespunzător, a fost punctată necesitatea de a stabili criterii de cuantificare a daunelor cauzate resurselor regnului animal și aprecierea mecanismului de calculare a daunelor produse [30, p.159].

În altă lucrare autorii abordează interpretări legislative și doctrinare aplicabile regnului animal și concluzionează cu certitudine că: „...(r)egnul animal constituie obiect al raporturilor de mediu, deoarece totalitatea unor specii de animale viețuiesc în mod natural pe uscat, în apă, în atmosferă sau în sol. Ca criteriu de identificare a regnului animal este faptul aflării

animalelor sălbatice în condiții de libertate. Deși regnul animal constituie cea mai valoroasă componentă a mediului, acesteia îi sunt aduse atingeri în maniera în care ele capătă un caracter neregenerabil (în cazul speciilor introduse în Cartea Roșie și aflate pe cale de dispariție) sau restabilirea speciilor poartă un caracter durabil” [31, p. 81-91].

Contribuția cercetătorilor care au argumentat științific necesitatea consolidării unui mecanism juridic distinct, specific și destinat exclusiv reparării daunelor cauzate regnului animal, stimulează dorința celor care își doresc să obțină noi performanțe în cercetare, proces care se află în desfășurare. Merită menționat aportul unor autori români, precum profesorii Ernest Lupan și Mircea Duțu, care printre primii au abordat problema delimitării regimului răspunderii de mediu de cel al răspunderii civile delictuale. De asemenea, acești autori au contribuit la consacrarea caracterului obiectiv al răspunderii de mediu și la consolidarea unor metode specifice de evaluare și reparare a daunelor de mediu.

Mai cu seamă, un interes sporit pentru cercetarea noastră prezintă compartimentul ce se referă la răspunderea de mediu cu referire la prevenirea și repararea daunelor cauzate mediului.

Principiul „poluatorul plătește” constituie pilonul pentru prevenirea și repararea daunelor cauzate mediului în conformitate cu reglementările consacrate în dreptul mediului. Acest principiu are o reglementare specială transpusă prin Directiva nr. 2004/35/CE privind răspunderea de mediu referitoare la prevenirea și repararea prejudiciului asupra mediului [8].

Un aspect ce suscită un interes deosebit, raportat la tema tezei de doctorat, se raportează la cuantificarea daunelor cauzate regnului animal. În calcularea daunelor aduse mediului, pierderea sau prejudicierea acestuia este adesea măsurată prin referire la costurile măsurilor de refacere sau restabilire, întrucât, în ceea ce privește aceste categorii de daune, accentul este pus pe costurile de curățare și remediere [29, p.160-161].

Referitor la legiferarea modului de evaluare a daunelor cauzate regnului animal, în Republica Moldova au fost preluate, aprobate și validate prin *Hotărârea de Guvern nr.363 din 25.06.1996* [19], metodicele de calcul anterioare dobândirii independenței Republicii Moldova. Printre actele de bază în domeniul aprecierii și cuantificării daunelor cauzate mediului este *Legea privind plata pentru poluarea mediului* [23], care stabilește modul de calcul al plăților și taxelor pentru poluarea mediului. *Legea privind regnul animal*, având un caracter particular de evaluare a daunelor cauzate resurselor regnului animal, enunță categoriile de taxe ce urmează a fi încasate de la persoanele fizice și juridice responsabile de repararea daunelor aduse.

Politicele de mediu, planurile de acțiuni de mediu adoptate, posedă mai cu seamă o conotație ce se axează pe caracterul preventiv al daunelor ce pot fi cauzate resurselor regnului animal, iar în cazul producerii daunelor cuantificarea patrimonială a acestora este guvernată de un sistem

de bareme sau tarife fixe de reparare, nefiind luate în calcul și multiple aspecte ce țin de durata refacerii sau restabilirii habitatului și speciilor păgubite, componenta ce ține de resursa umană, iar cazuri și mai specifice ar fi acelea care s-ar referi la speciile rare sau pe cale de dispariție.

În contextul realizării unui studiu minuțios al cadrului normativ și doctrinar privind repararea daunelor cauzate regnului animal, putem consolida un ansamblu de propuneri în acest context.

De altfel, au fost expuse diferite opinii privind statuarea juridică a reparării daunelor cauzate regnului animal, unde s-a opinat că există confuzii în ceea ce privește conceptualizarea noțiunilor de „daună” și „prejudiciu”, unii autori utilizându-le în mod interschimbabil, iar alții făcând o diferențiere privind locul și aplicabilitatea acestora. În cadrul lucrării noastre, în vederea excluderii unor confuzii, vom utiliza acești termeni în calitate de sinonime.

Este firesc faptul că în niciun stat nu vom regăsi un cadru normativ perfect ce ar reglementa clar și concis mecanismul de reparare a daunelor cauzate regnului animal, de aceea de fiecare dată vom recurge la aplicarea unor norme juridice adiacente ce au aplicabilitate în vederea clarificării aplicării mecanismului adecvat de reparare a daunelor cauzate resurselor regnului animal. În această ordine de idei, am făcut referințe la legislația civilă, de mediu, procesual-civilă, penală, contravențională.

Potrivit unor opinii doctrinare, reglementările actuale privind eventuala cuantificare și reparare a daunelor de mediu nu corespund noilor „forme” de atentare la integritatea și funcționalitatea normală a factorilor de mediu.

Cu atât mai mult politicile de mediu, planurile de acțiuni de mediu adoptate, posedă mai cu seamă o conotație ce se axează pe caracterul preventiv al daunelor ce pot fi cauzate resurselor regnului animal, iar în cazul producerii daunelor cuantificarea patrimonială a acestora este guvernată de un sistem de bareme sau tarife fixe de reparare, nefiind luate în calcul și multiple aspecte ce țin de durata refacerii sau restabilirii habitatului și speciilor păgubite, componenta ce ține de resursa umană, iar cazuri și mai specifice ar fi acelea care s-ar referi la speciile rare sau pe cale de dispariție.

În această ordine de idei, sperăm că studiul propus spre abordare și dezbateră va contribui semnificativ la o „revigorare” a cadrului normativ specific, fiind înregistrată și o inițiativă legislativă în acest sens (Proiect de lege privind protecția animalelor).

Adoptarea acestui Proiect va genera necesitatea perfecționării unui ansamblu de acte normative, legi, regulamente și instrucțiuni, care, în mod iminent, vor îmbunătăți fundamental mecanismele și metodologiile de reparare a daunelor cauzate resurselor regnului animal.

În contextul celor enunțate *supra*, am determinat scopul imediat al prezentei cercetări, ce rezidă în realizarea unei investigații complexe, privind clarificarea și fundamentarea cadrului juridic aplicabil repară-

rii daunelor cauzate regnului animal. Corespunzător, scopul mediat, de perspectivă al lucrării, îl constituie identificarea mecanismelor și procedurilor eficiente de dezdăunare a pagubelor aduse regnului animal.

Capitolul 2 „Dauna cauzată regnului animal ca element al reparației”, relevă sub aspect conceptual general daunele cauzate regnului animal, „repararea daunelor” în contextul prejudicierii regnului animal, enunță aspecte ce țin de protecția regnului animal – mecanism preventiv în materia de cauzare a daunelor, reflectă categoriile elementelor ce formează dauna cauzată regnului animal.

Potrivit opiniei doctrinare – *„responsabilitatea însoțește libertatea”* [4, p.233]. Suntem de acord cu afirmația prezentată, deoarece responsabilitatea reprezintă întotdeauna un angajament al individului în procesul de integrare socială. Libertatea umană poate fi exprimată prin: autonomia în raport cu mediul înconjurător, relația cu societatea și cu propriile convingeri și valori.

Prin asumarea responsabilității, individul nu mai este într-o poziție de supunere automată și neîntemeiată față de normele legale impuse în societate, ci are capacitatea de a analiza conștient normele și valorile acesteia. Acest lucru garantează respectarea principiului de bază al dreptului – principiul responsabilității.

Responsabilitatea îmbracă mai multe „haine”: socială, morală, religioasă, politică, culturală și mai cu seamă juridică. Este firesc că fiecărei ramuri de drept îi este specifică o formă a responsabilității denumită și „răspundere juridică”. La rândul său, răspunderea juridică poate fi civilă, penală, administrativă, disciplinară etc. [3, p.290].

Ca instrument tradițional pentru implementarea normelor legale, răspunderea are o influență mai limitată în ceea ce privește protecția mediului și prezintă câteva caracteristici distincte. Aceasta se datorează faptului că daunele cauzate sunt adesea definitive, de regulă, deteriorarea este ireversibilă și, atunci costul reparării, fie ea și aproximativă, devine exorbitant. Această intervenție *a posteriori* pe tărâmul „răului înfăptuit” rămâne adesea incertă, iar efectele sale nu conferă o reparație completă și eficace [10, p.464].

Incertitudinile vizând cuantumul despăgubirilor victimelor sunt percepute ca o sancțiune și nu permit realizarea unui efect disuasiv asupra poluatorilor și a rolului preventiv aferent. Ca consecință, institutul prevenirii apelează mai mult la formarea unor reglementări specifice domeniului în vederea stabilirii unor proceduri de control preventiv al activităților ce ar prezenta un pericol pentru mediu.

Cu toate acestea, în ciuda acestor dezavantaje, răspunderea în formele sale tradiționale – administrativă, civilă sau penală – împreună cu sancțiunile specifice din domeniul dreptului mediului, rămâne să joace un rol esențial în implementarea reglementărilor legale privind repararea daunelor cauzate regnului animal.

Reglementările doctrinare de specialitate, dar și din legislația în vigoare, în paralel cu termenul „*prejudiciu*” se utilizează și termenii „*daună*” sau „*pagubă*”. Totodată, potrivit autorilor români, „*prejudiciu*” sau „*dauna ecologică*” este: „... (e)fectul cuantificabil în cost al daunelor asupra sănătății oamenilor, bunurilor sau mediului, provocat de poluanți, activități dăunătoare sau dezastre” [21, p.298].

În determinarea categoriilor de daune cauzate regnului animal, mai întâi de toate, ne vom conduce de regula „de la general la particular”, astfel încât vom expune clasificarea daunelor de mediu la general, vom realiza delimitarea daunelor de mediu de daunele civile și, corespunzător, vom putea identifica soluția potrivită determinării caracterelor specifice daunelor cauzate regnului animal.

În funcție de tipul daunei, deosebim caracterul și natura daunelor cauzate regnului animal, respectiv întinderea răspunderii și cuantificării despăgubirilor cauzate regnului animal.

Conform definiției din *Dicționarul explicativ al limbii române*, noțiunea de „*regn*” desemnează cea mai mare categorie sistematică în biologie, care include cele trei diviziuni principale ale corpurilor din natură: *regnul animal*, *regnul vegetal* și *regnul mineral*.

Corespunzător, considerăm că: „*regnul animal constituie cea mai mare categorie sistematică în biologie, totalitatea unor specii de animale care viețuiesc în mod natural pe uscat, în apă, în atmosferă sau în sol, inclusive monocelulare, nevertebrate și cordate*”.

Termenul „*fauna*” se referă la totalitatea animalelor care trăiesc pe întregul glob, într-o anumită regiune geografică, pe un teritoriu specific sau într-o anumită epocă geologică. Această diversitate animală este rezultatul unui proces istoric de evoluție și adaptare la mediul înconjurător.

Conceptul de faună este utilizat în domeniul biologiei și al ecologiei pentru a descrie ansamblul speciilor de animale care populează un anumit habitat sau un anumit ecosistem.

Termenul faună denumește și diferite grupe de animale – mamiferele, păsările domestice și sălbatice, albinele, peștii, viermii de mătase etc. [24, p.156]. În sens larg, noțiunea de faună desemnează totalitatea animalelor (sălbatice sau domestice) de pe întreaga planetă, de pe un teritoriu determinat sau dintr-o anumită epocă geologică, constituită în urma unui proces istoric de evoluție. Deosebim fauna terestră și fauna acvatică.

Termenul de „*faună terestră*” întrunește diferite grupe de animale terestre, cum ar fi: mamiferele, păsările domestice și sălbatice, albinele, viermii de mătase etc. [26, p.397].

Ca consecință, din categoria faunei terestre putem distinge fauna domestică, alcătuită din animale domestice; fauna cinegetică, alcătuită din animale de interes vânătoresc; și fauna sălbatică, alcătuită din animalele sălbatice [12, p.117], fiecare categorie având un regim de reglementare juridică particulară.

Noțiunea de „viață sălbatică” semnifică toate formele de viață care nu depind direct de om: viața animală și vegetală [p. 117].

Așa cum am subliniat, noțiunea de „faună” este una mai largă și cuprinzătoare, care include alte categorii de concepte precum regnul animal, lumea animală, fauna terestră, fauna acvatică, fauna domestică și fauna cinegetică. Prin „faună” se înțelege totalitatea speciilor de animale care există într-o anumită regiune geografică, pe un anumit teritoriu sau într-un anumit mediu, într-o anumită epocă geologică sau într-un anumit context specific. Este o noțiune utilizată pentru a descrie diversitatea și varietatea lumii animale într-un anumit habitat sau ecosistem.

Ca consecință, obiect al relațiilor de protecție și folosire a regnului animal sunt animalele sălbatice care viețuiesc în mod natural pe uscat, în apă, în atmosferă sau în sol, populează permanent sau temporar teritoriul țării, cu excepția speciilor atribuite la categoria dăunătorilor [33, p.161].

Potrivit opiniei doctrinare [11, p.84], poate corespunde mecanismelor clasice de răspundere ori celor noi, precum celui al prevenirii ori reparării daunelor asupra regnului animal. De fiecare dată, instituția reparațiunii daunei cauzate mediului se va insera în obligația de a repara, de a răspunde pagubelor provocate.

În contextul celor enunțate, apare ideea potrivit căreia se stabilește un coraport interdependent între instituția reparațiunii daunelor cauzate mediului și părților integrante a acestuia și eficacitatea sistemului de protejare a unui drept fundamental. Or, în cazul recunoașterii dreptului la un mediu sănătos și echilibrat, apare posibilitatea tragerii la răspundere a subiecților implicați în cauzarea unor astfel de daune.

Într-adevăr, hașurarea unor îndatoriri noi în materie de mediu generează posibilitatea respectării acestora prin forța coercitivă a statului, atât la nivel national, cât și internațional.

Repararea daunelor cauzate regnului animal constituie acțiunile reparatorii firești ale institutului de răspundere juridică. De fiecare dată, noțiunea de răspundere juridică sugerează ideea de sancțiune sau de reparație. Considerăm că repararea daunelor cauzate atât mediului cât și componentelor sale, inclusiv regnului animal, urmează să întrunească anumite condiții.

Din perspectiva cercetărilor realizate la acest compartiment, în mod succesiv și coerent putem desprinde următoarele:

- au fost clarificate sensul și relevanța terminologică aplicabilă: „regn animal”, „faună”, „animale sălbatice”, „daună de mediu”, „daună civilă”, „pagubă”, „repararea daunelor”;

- s-a expus sorgintea evolutivă a cadrului doctrinar și legislativ privind aprecierea mecanismelor preventive în materia de cauzare a daunelor;

- au fost identificate categoriile elementelor ce formează daune cauzate regnului animal și particularitățile acestora;

- a fost determinat cadrul normativ de reglementare aplicabil categoriilor elementelor ce formează daunele aduse regnului animal;
- s-au realizat deosebiri de natură juridică între daune de mediu și daune civile.

Capitolul 3 „Procedura reparării daunelor cauzate regnului animal”, reflectă studiul detaliat asupra categoriilor de procedura aplicabilă reparării daunelor cauzate regnului animal, procedura de reparare a daunelor civile și daunelor de mediu ca urmare a încălcării legislației privind regnul animal.

În doctrină, în legătură cu animalele sălbatice, o mare preocupare a avut problematica de pricinuire a daunelor de către animale. Acest subiect a deranjat interesul atât al practicienilor cât și a teoreticienilor o mare perioadă de timp [25, p.218-221].

Până în 1968, fermierii francezi aveau dreptul de a se ascunde pe pământul pe care îl cultivau, adică ei puteau vâna liber, vânatul mare intrând în parcelele lor și astfel să limiteze daunele aduse culturilor. Acest drept a fost desființat prin legea finanțelor din 27 decembrie 1968 care, în schimb, l-a pus în sarcina statului, care este responsabil pentru soluționarea problemelor de despăgubire pentru pagubele aduse de regnul animal sălbatic, în special cel care este legat de gestionarea unui fond cinegetic specific [13].

Ținem să precizăm, că procedura de reparare a daunelor cauzate regnului animal se diferențiază de procedura de reparare a altor categorii de daune pricinuite.

O astfel de diferență nu se reflectă în condițiile în care se realizează procedura, ci prin prisma particularităților caracteristice acesteia.

În atare sens, de la bunul început, vom face referire la câteva repere, la care urmează să ne aliniem în continuare.

În acest context, putem formula anumite precizări, după cum urmează:

1) Dacă pentru daunele civile, dreptul la acțiune în reparare aparține doar persoanelor care au avut de suferit prejudiciul patrimonial, în cazul daunelor cauzate regnului animal, acest drept aparține oricărei persoane, indiferent de faptul dacă a avut personal și nemijlocit de suportat o daună rezultată din această faptă prejudicioasă. Prin urmare, dreptul la acțiune aparține oricărei persoane, indiferent dacă aceasta invocă sau nu un interes personal rezultat din afectarea dreptului său de o proprietate [25, p.237].

2) Dacă pentru daunele civile, legiuitorul presupune dreptul făptuitorului de a repara dauna în natură, iar pentru cel prejudiciat, dreptul de a cere reparațiunea în natură, atunci în cazul daunelor cauzate regnului animal, pentru făptuitor o astfel de oportunitate este exclusă. Modul de reparațiune a daunei de către făptuitor poate fi doar prin compensare.

3) Dacă pentru daunele civile, legiuitorul presupune dreptul făptu-

itorului de a negocia cuantumul reparațiunii daunei cauzate, iar pentru cel prejudiciat, dreptul de a cere reparațiunea în natură, atunci în cazul daunelor cauzate regnului animal, pentru făptuitor o astfel de oportunitate este exclusă, deoarece așa cum s-a mai menționat, acesta repară dauna doar prin compensare.

4) Dacă pentru daunele civile, legiuitorul presupune dreptul victimei de a exonera făptuitorul de la obligația despăgubirii, atunci în cazul daunelor cauzate regnului animal, pentru făptuitor o astfel de oportunitate este exclusă. El are obligația de a repara, fără a dispune de dreptul de exonerare de la răspundere prin eventuala negociere a unui astfel de efect.

5) Dacă pentru daunele civile, legiuitorul presupune că făptuitorul răspunde doar dacă se face vinovat de dauna cauzată, atunci în cazul daunelor cauzate regnului animal, pentru făptuitor răspunderea survine, indiferent de vinovăția sa, ceea ce impune instanța de a nu aborda chestiunea vinovăției în probatoriul administrat și prezentat de părți.

6) Dacă obligația de reparațiune în exercitarea unui drept civil obișnuit poate fi prescrisă, atunci dreptul la acțiunea în daune cauzate regnului animal, având caracter patrimonial, se caracterizează prin faptul că urmează a fi una imprescriptibilă.

Identificăm și alte reguli care se aplică procedurii în cazurile daunelor cauzate regnului animal.

Pornind de la cele enunțate, ne vom referi la câteva chestiuni fundamentale ce caracterizează procedura de reparare a daunelor cauzate regnului animal.

Așa cum am menționat, în cazul daunelor cauzate regnului animal, dacă pentru daunele civile, dreptul la acțiune în reparare aparține doar persoanelor care au avut de suferit prejudiciul patrimonial, în așa caz vorbind despre daunele cauzate proprietarilor de animale domestice, atunci în cazul daunelor cauzate faunei sălbatice, acest drept aparține oricărei persoane, indiferent de faptul dacă a avut personal și nemijlocit de suportat o daună rezultată din această faptă prejudicioasă.

Prin urmare, dreptul la acțiune aparține oricărei persoane, indiferent dacă aceasta invocă sau nu un interes personal rezultat din afectarea dreptului său de proprietate. O astfel de situație este generată de dreptul fiecărei persoane de a beneficia de dreptul de a beneficia de un mediu ecologic sănătos și echilibrat, consacrat în articolul 37 al Constituției Republicii Moldova [7]. În așa fel, deși în marea majoritate a cazurilor, în virtutea reglementărilor art. 166 CPC RM [6], care stabilește că: „...(o)ricine pretinde un drept împotriva unei alte persoane ori are un interes pentru constatarea existenței sau inexistenței unui drept trebuie să depună în instanța competentă o cerere de chemare în judecată”, se cere ca cel ce formulează o acțiune trebuie să demonstreze și interesul său personal lezat, chestiune care, de cele mai multe ori, se reflectă prin lezarea unui interes (drept) individual, totuși în cazurile de pricinu-

ire a daunelor regnului animal, o astfel de abordare nu mai este actuală. Aceasta deoarece interesul de a fi păstrată integritatea regnului animal, anume prin prisma echilibrului, aparține fiecărui cetățean al statului Republica Moldova. Mai mult decât atât, de un astfel de drept beneficiază orice persoană care se află pe teritoriul țării, indiferent de apartenența la statul nostru. De altfel, articolul 37 al Constituției Republicii Moldova nu restrânge acest drept doar pentru cetățeni, or termenul aplicat de legiuitor este cel de „fiecare om”.

Prin urmare, în cazul în care la depunerea cererii de chemare în judecată, reclamantul invocă o cerință legată de repararea daunelor cauzate mediului, atunci instanța de judecată nu este îndreptățită să solicite reclamantului indicarea unui orice drept real concret pe care acesta ar fi fost lezat prin acțiunile prejudiciabile ale făptuitorului.

De fapt, orice persoană, indiferent de faptul unde locuiește, unde lucrează, unde își petrece timpul liber, așa cum și indiferent de cetățenia sa, poate să vină cu o cerere în instanță pentru a cere repararea daunei cauzate regnului animal.

În sensul în care abordăm chestiunea de ordin procesual doar în acest aspect, s-ar părea că o oarecare particularitate deosebită, alta decât cea că dreptul de acțiune în repararea daunei cauzate regnului animal, este un drept la acțiune în interes public, nu ar mai fi. Însă, în opinia noastră, problema aplicării regulilor de procedură prin prisma interesului public de protecție a mediului, ar dicta necesitatea revizuirii poziției legiuitorului în ce privește procedurile de admitere în proces, de revizuire a deciziilor, precum și de suplinire a deciziei.

Atunci când vorbim despre dreptul persoanei la un mediu echilibrat din punct de vedere ecologic, pe lângă faptul că recunoaștem că acesta este un drept al tuturor, mai este necesar să conștientizăm că toți sunt îndreptățiți de a beneficia de posibilitatea de a-și apăra acest drept.

Astfel, faptul că o persoană, fie ea fizică sau juridică, a sesizat instanța sau autoritatea competentă în ce privește repararea daunei cauzate regnului animal, iar ca urmare a acestei sesizări, s-a admis repararea daunei, aceasta încă nu înseamnă că și alte persoane nu sunt în drept de a formula o cerere similară. Mai mult ca atât, în ipoteza în care satisfacția, vizavi de cerere s-a raportat cu dauna cauzată, nu a fost una completă sau compensatorie, oricare altă persoană este îndreptățită să suplinească cererea, sau să intervină în proces.

O astfel de intervenție s-ar cere la orice fază a procesului, dar și în ordinea de revizuire a unei hotărâri deja adoptată.

În același context, este necesar de examinat un aspect deosebit de important, cum ar fi chestiunea ce privește antrenarea în proces a tuturor părților interesate, or prin prisma articolului 37 al Constituției Republicii Moldova [7], un astfel de interes s-ar îndreptăți pentru orice persoană.

În acest sens, este îndreptățită aplicarea unui procedeu, care după

efectele sale să excludă nu doar neanunțarea publicului despre acțiunea în interes public formulată de către o persoană anume, ci și de a evita abuzul procesual din parte a oricărei persoane care ar fi interesată de rezultatul invers celui legat de repararea daunelor cauzate regnului animal. În opinia noastră, un astfel de procedeu ar fi citația publică a tuturor persoanelor interesate de rezultatele soluționării cazului. O astfel de citație publică urmează a fi reflectată în art. 108 CPC RM [6], unde în alineatul (1), după sintagma: „Dacă locul de aflare a pârâtului nu este cunoscut și reclamantul dă asigurări că, deși a făcut tot posibilul, nu a reușit să afle domiciliul acestuia” se va completa cu textul: „precum și în cazul în care reclamantul invocă o cerere re reparare a daunei cauzate mediului”, iar termenul „acestuia” se va exclude.

Totodată, considerăm că textul alin. (2) art. 108 CPC RM [6], după punct urmează a fi completat cu următorul conținut: „În cazul în care citația publică se face pe motivul că reclamantul invocă o cerere legată de repararea daunelor cauzate mediului, citația se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova”.

În așa fel, prin operarea unui asemenea exercițiu procesual-juridic, se va asigura dreptul fiecărui cetățean de a interveni în termen în proces, se va asigura corectitudinea procedurii de antrenare în proces a tuturor persoanelor interesate în soluționarea problemei invocate în cererea de chemare în judecată, iar neintervenția persoanelor interesate în termenul și condițiile stabilite de instanță, va decădea părțile interesate de dreptul de a cere nemotivat revizuirea procedurii de examinare a cazului, iar în unele cazuri, chiar și de formulare a unui alt act contestator.

În ce privește chestiunea referitoare la dreptul făptuitorului de a repara dauna în natură, iar pentru cel prejudiciat, dreptul de a cere reparațiunea în natură, drepturi consacrate ca fundament al răspunderii civile, atunci constatăm că pentru repararea daunelor de mediu, o astfel de regulă nu este aplicabilă. Aceasta se datorează faptului că cel ce a pricinuit dauna, prezumtiv nu este capabil să cunoască procesele biologice și de altă natură, care dictează un anumit mod de reparațiune. Prin urmare și procedura de reparare a daunei cauzate regnului animal, nu va putea fi fundamentată pe o astfel de regulă.

În asemenea situație, unica posibilitate de a realiza reparațiunea este fundamentată pe regula de despăgubire prin echivalent – compensare.

Astfel, în procedura de reparare a daunelor cauzate regnului animal, cel prejudiciat nu va putea induce capacitatea lui de a repara dauna în natură. Debitorul unei astfel de obligație va ține să despăgubească doar cu echivalentul costurilor și cheltuielilor legate de dezdăunare.

În așa fel, în procedura de reparare a daunelor cauzate regnului animal, nu se va pune problema oferirii posibilității de a repara dauna prin acte proprii. Repararea prin echivalent bănesc va fi unicul mijloc de inducere a obligației de reparare.

Din aceasta rezultă că atât autoritatea împuternicită să realizeze procedura prealabilă de soluționare a chestiunii legate de repararea daunei patrimoniale, așa cum și instanța de judecată va fi în drept să examineze doar o singură opțiune – cea legată de valoarea cheltuielilor necesare dezdăunării sau valoarea sumei determinată prin lege drept sumă de compensare a daunelor cauzate.

În ce privește exonerarea de la răspundere a făptuitorului ca opțiune pentru părți în raportul de răspundere civilă, atunci așa cum am mai menționat, o astfel de opțiune pentru făptuitor în răspunderea patrimonială pentru daunele cauzate regnului animal, acesta nu o are.

Rezultând din aceasta, făptuitorul nu poate pretinde la încheierea unei tranzacții, prin prisma căreia făptuitorul să poată fi exonerat de răspunderea pentru daunele cauzate regnului animal. Mai mult decât atât, făptuitorul nu poate pretinde prin tranzacție nici diminuarea cuantumului daunei cauzate.

Trebuie de înțeles că încheierea tranzacției în acest caz poate avea ca obiect doar modul de executare a obligației pecuniare cu caracter de compensație, fără a atinge chestiunea cu privire la cuantumul acesteia, așa cum și alte chestiuni de asemenea fel.

În ce privește chestiunea cu privire la vinovăția pentru a răspunde pentru daunele cauzate regnului animal, este necesar de reținut și faptul că în aspect de procedură, lipsa unui astfel de temei impune instanțele ca un astfel de subiect să nu fie abordat în cadrul procesului de examinare a chestiunii legate de reparațiune.

Aceasta deoarece dacă pentru daunele civile, legiuitorul presupune că făptuitorul răspunde doar dacă se face vinovat de dauna cauzată, iar prin urmare instanța este obligată să constate o astfel de circumstanță, atunci în cazul examinării chestiunii cu privire la daunele cauzate regnului animal, deoarece pentru făptuitor răspunderea survine indiferent de vinovăția sa, prin urmare, instanța de judecată nici nu abordează o astfel de chestiune.

Acțiunea în justiție constituie calea legală prin care se poate realiza dreptul la reparație și aparține atât celui prejudiciat printr-o daună cauzată regnului animal, cât și celui prejudiciat prin lezarea interesului public.

Este important de menționat că această acțiune poate fi inițiată de către persoanele afectate direct de daună, precum și de către autoritățile sau organizațiile care protejează interesele publice în domeniul respectiv.

Astfel, acțiunea în justiție poate fi utilizată pentru a obține despăgubiri pentru daunele cauzate mediului și regnului animal, dar și pentru a solicita remedierea sau încetarea activităților care au generat aceste daune. Este un mecanism important în asigurarea respectării normelor de protecție a mediului și în apărarea intereselor publice legate de conservarea naturii și a ecosistemelor.

Dreptul la reparație se naște la data întrunirii condițiilor răspunderii patrimoniale, care implică existența unei daune, a unei fapte ilicite și a unei legături de cauzalitate între ele. Acest drept se manifestă prin posibilitatea de a solicita remedierea daunei și/sau despăgubiri pentru prejudiciul suferit.

În cazul în care se obține o hotărâre judecătorească favorabilă, dreptul la reparație se transformă într-un drept la despăgubiri în echivalent bănesc. Aceasta înseamnă că persoana prejudiciată va primi o sumă de bani ca reparație pentru paguba suferită din cauza faptei ilicite a părții responsabile.

Este important de menționat că dreptul la despăgubiri în echivalent bănesc poate fi stabilit printr-o hotărâre judecătorească sau prin acordul părților implicate în litigiu, în cadrul unei înțelegeri extrajudiciare sau a unei medieri.

Hotărârea într-un caz penal sau contravențional nu numai că își exercită efectele asupra vinovăției și a pedepsei, ci și asupra dreptului la despăgubiri pentru victime. Aceasta marchează momentul în care dreptul victimei la despăgubiri în echivalent bănesc devine o creanță certă, lichidă și exigibilă, adică o creanță ce poate fi revendicată și executată prin intermediul autorităților competente.

Pronunțarea hotărârii aduce cu sine mai multe consecințe juridice importante. Printre acestea se numără faptul că dreptul de creanță devine producător de dobânzi începând cu momentul pronunțării hotărârii. Acest lucru este relevant în calculul despăgubirilor, iar întinderea despăgubirii se determină ținând cont de situația din momentul pronunțării hotărârii.

Astfel, dreptul la despăgubiri se materializează într-o sumă de bani care poate fi majorată cu dobânzi pentru perioada de timp de la pronunțarea hotărârii până la efectuarea plății.

Concluzii generale și recomandări încorporează, într-o manieră detaliată abordările științifico-aplicative specifice studiului realizat, dar și propunerile ce urmează a fi transpuse în conținutul unor legi cu aplicabilitate particulară în materia reparării daunelor cauzate regnului animal.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Din rândul elementelor de noutate care reflectă **rezultatele științifice noi**, înaintate spre susținere, am putea scoate în evidență următoarele:

1) au fost delimitate terminologic conceptele de „regn animal” *versus* „animal sălbatic”, „faună”, „fond cinegetic”; 2) au fost identificate criteriile și au fost clasificate daunele cauzate regnului animal în baza acestora; 3) au fost fundamentate științific delimitarea răspunderii civile delictuale de răspundere de mediu pentru daunele cauzate regnului animal; 4) au fost apreciate procedurile de reparare a daunelor civile cauzate ca urmare a încălcării legislației privind regnul animal; 5) au fost identificate și enunțate particularitățile procedurilor de reparare a daunelor de mediu ca urmare a încălcării legislației privind regnul animal; 6) au fost justificate regimurile distincte de răspundere aplicabile răspunderii de mediu și răspunderii civile delictuale; 7) a fost constituit fundament științific necesar în vederea elaborării proiectului Legii privind protecția animalelor votat în prima lectură la Parlamentul Republicii Moldova [20].

În același context, analiza cercetărilor dedicate reparației daunelor cauzate regnului animal permite formularea unor concluzii generale cu relevanță teoretică și practică. Astfel, se evidențiază următoarele aspecte esențiale:

Finalitatea studiului realizat în mod logic și concis se rezumă la formularea unor propuneri constructive de ordin doctrinar și aplicativ. De altfel, putem deduce ferm că orice cercetare este bazată pe un ansamblu de obiective și urmează a fi consolidate prin formularea unor concluzii eficiente și raționale după cum urmează:

1. Conceptele de „regn animal”, „animal sălbatic”, „faună” și „fond cinegetic” trebuie delimitate din perspectiva juridică, biologică și ecologică, ceea ce va asigura doza de claritate în contextul aplicării și interpretării acestor noțiuni de către cercetători și practicieni (*cap.2 par.2.1*) [31].

2. Dezvoltarea unui sistem detaliat de clasificare a daunelor cauzate regnului animal va facilita determinarea și evaluarea prejudiciilor precum și va ușura aprecierea cuantumului de despăgubire în procedura de reparațiune a acestor daune (*cap.2 par.2.1.1*).

3. În funcție de modul în care acțiunea dăunătoare afectează în mod imediat sau mediat regnul animal, daunele cauzate regnului animal urmează a fi divizate în: daune directe (prin vânătoare, pescuit sau alte activități economice) și indirecte (prin degradarea habitatului, pierderea biodiversității etc.) [15], (*cap.2 par.2.1.1*).

4. Răspunderea de mediu în contextul prejudiciilor cauzate regnului animal urmează a fi delimitată de răspunderea civilă delictuală, evidențindu-se premisele, condițiile de angajare, regimul probator și finalitatea distinctă a acestei forme de răspundere juridică [14]. (*cap.3.2 par.3.2.1*)

5. Răspunderea de mediu pentru daunele cauzate regnului animal

trebuie să fie întemeiată pe următoarele repere: dreptul la acțiune în reparare aparține oricărei persoane; modul de reparațiune a daunei de către făptuitor poate fi doar prin compensare; pentru făptuitor răspunderea survine, indiferent de vinovăția sa [32]. (cap.3).

6. Analiză procedurilor existente privind reparația civilă a daunelor cauzate prin încălcarea legislației referitoare la regnul animal, a scos în evidență drept aspecte problematice stabilirea daunelor, determinarea cuantumului despăgubirii și asigurarea accesului efectiv la justiție [17]. (cap. 3).

6. La stabilirea corectă a daunelor cauzate regnului animal trebuie să se țină cont atât de criteriile științifice cât și de cele ecologice, economice și juridice, dintre care am scoate în evidență: **specia afectată** (statutul juridic al speciei, valoarea ecologică, valoarea conservativă, importanța culturală sau economică); **numărul de exemplare afectate**; **tipul daunei** (directă, indirectă, permanentă, temporară); **durata și extinderea impactului**; **capacitatea de regenerare naturală**; **contextul ecologic și geografic**; **criterii juridice și normative**; costul reparației sau prevenirii (cap.3 par.3.2).

7. Atât la stabilirea daunelor cauzate regnului animal cât și la determinarea cuantumului despăgubirii urmează a fi efectuată o evaluare pluridisciplinară cu antrenarea experților în mediu, economie și drept (cap.3).

8. În procesul de evaluare a daunelor cauzate regnului animal și de stabilire a despăgubirilor corespunzătoare, trebuie avute în vedere următoarele principii fundamentale: principiul precauției, principiul răspunderii obiective, principiul „poluatorul plătește” și principiul compensării integrale a daunelor (cap.3 par.3.2.1.)

9. Legiuitorul autohton urmează a revizui poziția procesuală și a consacra regula potrivit căreia drept loc al examinării cauzei de către instanța de judecată, în ceea ce privește daunele cauzate regnului animal, să fie determinat a fi locul producerii daunei or, o astfel de abordare, nu ar pune în dificultate reclamantul în vederea deplasării sale către locul aflării pârâtului (cap.3).

10. În opinia noastră, dacă obligația de reparațiune în exercitarea unui drept civil obișnuit poate fi prescrisă, atunci dreptul la acțiune în dezdăunare pentru prejudiciile cauzate regnului animal, chiar dacă au un caracter patrimonial, urmează a fi unul imprescriptibil (cap.3).

Cercetarea a contribuit la soluționarea **problemei științifice actuale și de importanță majoră**, care se exprimă în *fundamentarea naturii juridice distincte a răspunderii de mediu pentru daunele cauzate regnului animal*, ceea ce a contribuit la confirmarea necesității stabilirii particularităților și aplicării răspunderii obiective pentru daunele de mediu cauzate regnului animal, fapt care va spori considerabil eficiența și corectitudinea practicilor de dezdăunare în această materie.

În contextul celor menționate *supra* și întru implementarea conclu-

ziilor enunțate venim cu un ansamblu de recomandări formulate cu titlu de lege ferenda:

1. Suplinirea textului articolului 38 CPC RM cu un nou alineat cu următorul cuprins: „(3) Acțiunea în privința reparării daunei cauzate mediului poate fi depusă, la discreția reclamantului, la instanța din raza teritorială a domiciliului (sediului) reclamantului, a pârâtului sau a locului producerii prejudiciului”.

2. Operarea modificărilor la CPC RM privind regimul juridic aplicabil citației publice, și anume: în articolul 108 CPC RM [6], unde în alineatul (1), după sintagma: „Dacă locul de aflare a pârâtului nu este cunoscut și reclamantul dă asigurări că, deși a făcut tot posibilul, nu a reușit să afle domiciliul acestuia” se va completa cu textul: „precum și în cazul în care reclamantul invocă o cerere de reparare a daunei cauzate mediului”, iar termenul „acestuia” se va exclude.

3. Considerăm că textul alineatului (2) al articolului 108 Cod de procedură civilă, după punct urmează a fi completat cu următorul conținut: „În cazul în care citația publică se face pe motivul că reclamantul invocă o cerere legată de repararea daunelor cauzate mediului, citația se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova”.

4. Textul articolul 169, alin. (1) lit. b¹), art. 265 CPC RM, la lit. c¹), „... (d) acă retragerea a fost acceptată de instanță”, urmează a fi completată cu textul: „Instanța nu poate admite renunțarea de la acțiunea civilă, dacă aceasta are ca obiect o daună adusă mediului”.

5. Conținutul articolului 267 CPC RM „Instanța judecătorească scoate cererea de pe rol în cazul în care:” urmează a fi substituit cu textul: „Cu excepția cazului de depunere a unei cereri care are ca obiect o daună de mediu, instanța judecătorească scoate cererea de pe rol în cazul în care:”.

6. În textul articolului 405 al CC RM ar trebui completat cu litera d), care va avea următorul cuprins: „d) rezultate din daunele cauzate mediului”.

7. Art. 51 CPP RM, la alin. (2) ar urma să fie suplinit cu un punct nou cu următorul cuprins: „3) în mod obligatoriu, în cazurile în care se constată o daună cauzată mediului”.

8. Art. 219 CPP RM, urmează a fi completat cu un nou alineat (10), cu următorul cuprins: „(10) În cazul constatării existenței unei daune cauzată mediului prin infracțiunea comisă, dar în privința căreia acuzarea nu a formulat acțiune civilă, instanța de judecată se autosesează din oficiu și se pronunță și în privința reparării daunelor cauzate mediului”.

Avantajele și valoarea elaborărilor propuse în domeniul reparației daunelor cauzate resurselor regnului animal sunt semnificative din perspectivă asigurării unui mecanism juridic fiabil, consecvent și adaptat necesităților actuale în domeniul protecției mediului. Aceste elaborări vizează combinarea și interacțiunea normelor de răspundere civilă cu cele specifice domeniului mediului într-un cadru aplicativ consolidat.

Cercetarea a condus la formularea unui cadru teoretic solid, care

poate servi drept bază științifică pentru elaborarea și perfecționarea cadrului normativ în materie. În acest sens, rezultatele obținute au contribuit la susținerea inițiativei legislative privind Legea pentru protecția animalelor, aflată în proces de legiferare în Parlamentul Republicii Moldova. Adoptarea Proiectului va genera necesitatea de a perfecționa un ansamblu de acte normative, legi, regulamente și instrucțiuni, care în mod iminent vor îmbunătăți fundamental mecanismele și metodologiile de reparare a daunelor cauzate regnului animal [20].

Impactul în dezvoltarea științei se reflectă în ideile inovatoare care susțin configurarea unei noi perspective asupra soluționării problemelor legate de repararea daunelor cauzate regnului animal, în special în ceea ce privește procedura de remediere a acestor daune, ca rezultat al încălcării legislației privind protecția și utilizarea regnului animal. Putem afirma cu cea mai mare convingere că prin prisma cercetărilor și studiilor realizate, dimpotrivă, apar și noi tematici de discuții în vederea conturării unor dezbateri și mai valoroase la acest compartiment.

BIBLIOGRAFIE

1. AVORNIC, Gheorghe, IORDANOV, Iordanca-Rodica. Oportunitățile realizării dreptului de acces la justiție în materie de mediu. În: *Revista națională de drept* nr. 2, februarie 2007. p. 6-13. ISSN 1811-0770 / ISSN 2587-411X. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/6-13_13.pdf
2. AVORNIC, Gheorghe, IORDANOV, Iordanca-Rodica. *Dreptul la un mediu sănătos*. The 7th International Conference: „Ecological and Environmental Chemistry-2022”, March 3-4, 2022, Chisinau, Republic of Moldova EEC-2022 Abstract Book, Volume 2, p. 10-11. <http://dx.doi.org/10.19261/eec.2022>. ISBN: 978-9975-159-06-7. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/10-11_41.pdf
3. BALTAG, Dumitru. *Teoria generală a dreptului*. Cimișlia: Tipcim, 1996. 330 p. ISBN 9975-64-002-8.
4. BĂDESCU, Valentin-Stelian. *Dreptul mediului. Sisteme de management de mediu*. București: C.H. Beck, 2011. 414 p. ISBN 978-973-115-862-4.
5. *Cartea Roșie a Republicii Moldova* = The Red Book of the Republic of Moldova/Min. Mediului al Rep. Moldova, Acad. de Științe a Moldovei, Grădina Botanică & Inst. de Zoologie; Comisia Naț.: Valeriu Munteanu [et al.]; col. red.: Gheorghe Duca (președinte) [et al.] – Ed. a 3-a. – Ch.: Î.E.P. Știința, 2015 (Combinatul Poligr.). 492 p. ISBN 978-9975-67-998-5.
6. Codul de procedură civilă nr. 225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.06.2003, nr. 111-115.
7. Constituția Republicii Moldova nr. 1 din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.
8. Directiva 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21 aprilie 2004 privind răspunderea pentru mediul înconjurător în legătură cu prevenirea și repararea daunelor aduse mediului (JO L 143, 30.4.2004). Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:02004L0035-20130718&from=EN>
9. DUȚU, Mircea. *Dreptul mediului: tratat*, Vol. II, București: Ed. Economică, 1998. 404 p. ISBN 973-590-038-6.
10. DUȚU, Mircea. *Tratat de dreptul mediului*, Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2007. 1109 p. ISBN 978-973-115-202-8.
11. DUȚU Mircea, DUȚU Andrei. *Răspunderea în dreptul mediului*. București: Editura Academiei Române, București, 2015. 485 p. ISBN 978-606-18-0383-5.
12. DUȘCĂ, Anca Ileana. *Dreptul mediului*, București: Universul Juridic, 2014. 182 p. ISBN 978-606-673-519-3.
13. Guide, *L'indemnisation des dégâts de grands gibiers*, Chambres D'agriculture France, Janvier 2014. Disponibil: https://lozere.chambre-agriculture.fr/fileadmin/user_upload/Occitanie/071_Inst-Lozere/gere_r_1_exploitation/2_Chasse_Guide_indemnisations_APCA_CA48.pdf

14. GUGULAN, Eugenia. Legal liability for violations of the law on hunting and animal kingdom”, În: *Journal of Law and Administrative Sciences*, Special Issue/2015. p.57- 66ISSN 2392-8298. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/cf_dev/AbsByAuth.cfm?per_id=2420522

15. GUGULAN, Eugenia, KURILO, Tetyana. The particularities of the assessment of the damage caused by the practice of the illegal hunt. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”*, nr.10/2019. p. 109-122. Disponibil: http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/490/anale_st_nr_10_2019%20109-122.pdf?sequence=1&isAllowed=y

16. GUGULAN, Evghenia, PASCAL, Mihaela. Aprecieri conceptuale privind dauna de mediu în raporturile de reparare a prejudiciilor cauzate mediului. În: *Materialele Conferinței „Statul, securitatea și drepturile omului în era digitală”*. Volum 2. Chișinău, 2023. Editura: CEP USM. p. 196-201 ISBN: 978-9975-62-529-6. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/196-201_17.pdf

17. GUGULAN, Eugenia. Cadrul normativ privind instrumentele fiscal-bugetare eficiente de reparare a prejudiciilor cauzate mediului/ Framework concerning effective fiscal-budgetary instruments of environmental remediation. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: științe juridice* nr. 16/2022. p.284 – 296. ISSN 1857-0976. Disponibil: <http://dspace.academy.police.md/xmlui/handle/123456789/722>

18. HEGEL, Georg Wilhelm Friedrich. *Principiile filozofiei dreptului sau elemente de drept natural și de știința statului* (traducere de Virgil BOGDAN și Constantin FLORU). București: Editura Academiei, 1969. 336 p.

19. Hotărârea Guvernului privind organizarea activității de standardizare și metrologie: nr. 363 din 25.06.1996. Publicat: 01.08.1996 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 51.

20. <https://www.parlament.md/material-details-md.nsp?param=f86187c4-faf3-4fca-b7e5-6d1fdbaa8010>

21. IONIȚĂ, Gheorghe – Iulian, IONIȚĂ – BURDA, Ștefania – Diana. *Dreptul protecției mediului*, Ed. a V-a, București: Universul Juridic, 2022. 388 p. ISBN: 978-606-39-0998-6.

22. Legea regnului animal: nr. 439 din 27.04.1995. Publicat: 09.11.1995 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, nr. 62-63.

23. Legea privind plata pentru poluarea mediului: nr. 1540 din 25.02.1998. Publicat: 18.06.1998 în *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* nr. 54-55.

24. LUPAN, Ernest. *Dreptul mediului, Tratat elementar*, vol. II, București: Lumina Lex, București, 1997. 238 p. ISBN 973-588-010-5

25. LUPAN, Ernest. *Răspunderea civilă*. Cluj-Napoca: Accent, 2003. 415 p. ISBN 973-8445-28-0.

26. LUPAN, Ernest. *Tratat de dreptul protecției mediului*. București: C.H Beck, 2009. 669 p. ISBN 978-973-115-519-7.

27. Ordonanța de urgență a României privind protecția mediului, nr. 195 din 22.12.2005. În: *Monitorul Oficial al României*, Partea I, 30.11.2005, nr. 1.196.

28. SION, Ion Grigore. *Ecologie și drept internațional. Cooperarea și strategia internațională în domeniul protecției mediului înconjurător*, București: Ed. Științifică și Enciclopedică, 1990. 294 p. 341.96:349.6.

29. OȚEL, Monica-Elena. *Răspunderea internațională în domeniul dreptului*. Tomul 3, București: Universul juridic, 2009. 348 p. ISBN 978-973-127-106-4.

30. TROFIMOV, Igor. *Dreptul mediului. Partea specială. Curs introductiv*. Chișinău, 2000. 222 p.

31. TROFIMOV, Igor; **GUGULAN, Eugenia**. Aspecte definitorii privind regimul juridic aplicabil regnului animal. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: științe juridice* nr. 16/2022. ISSN 1857-0976. , p. 81-91. Disponibil: http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/713/Anale_stiint_ale_Academiei_nr_16_2022%2081-91.pdf?sequence=1&isAllowed=y

32. TROFIMOV Igor, **GUGULAN Evghenia**, *The justification for establishing the presumption of guilt in the procedure for environmental (ecological) offences*. Volumul Conferinței internaționale din 17-19 mai 2024, Cluj-Napoca. Volum coordonat de Corina Adriana Dumitrescu „Statul de drept între realitate și deziderat: în memoriam Momcilo Liburici. Editura Universul Juridic, București, 2025. p.323-329. ISBN 978-606-39-1611-3

33. ZAMFIR, Pavel. *Dreptul mediului. Partea specială*. Chișinău, 1998. USM. 238 p.

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI

Articole în reviste științifice:

- în reviste din străinătate recunoscute:

1. GUGULAN, Eugenia. Legal liability for violations of the law on hunting and animal kingdom. In: *Journal of Law and Administrative Sciences*, Special Issue/2015 ISSN 2392-8298. Disponibil: https://papers.ssrn.com/sol3/cf_dev/AbsByAuth.cfm?per_id=2420522

2. GUGULAN, Eugenia. The place and role of public authorities in ensuring the conservation of biodiversity as a tool to prevent ecological crisis in Moldavia. In: *Journal Fiat Iustitia*. Issue Year: 1/2015. Issue No: 1. p: 67-75. Disponibil: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=483290>

3. GUGULAN, Eugenia. Legal regulation of the rules, terms and methods of hunting in Moldova. In: *Journal Fiat Iustitia*. Issue Year: 2/2016. Issue No: 2. pp.134-140. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=497078>

4. TROFIMOV, Igor, **GUGULAN, Eugenia**. The child's right to an ecologically balanced environment - the basic objective of contemporary society. In: *Journal Fiat Iustitia*, Issue Year: 2/2017. Issue No: 2. p. 96-104. Disponibil: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=615435>

5. TROFIMOV, Igor, **GUGULAN, Eugenia**. Repairing the damage caused to the animal world by practicing illicit hunting. In: *Journal Fiat Iustitia*. 2018, p.295-306.

<https://web.p.ebscohost.com/abstract?direct=true&profile=ehost&scope=site&authtype=crawler&jrnl=12244015&AN=136247815&h=L-h%2bU3KP39B7N6Gt3g%2bQgKVqLydb%2fVhn9wc9lqn3nBIbYI%2-f2RqTv33QOIeIW5QxFD%2bSpkLSV0hwWfJaLV96nLVw%3d%3d&cr-l=c&resultNs=AdminWebAuth&resultLocal=ErrCrlNotAuth&crlhashurl=login.aspx%3fdirect%3dtrue%26profile%3dehost%26scope%3dsite%26authtype%3dcrawler%26jrnl%3d12244015%26AN%3d136247815>

6. TROFIMOV, Igor; **GUGULAN, Evghenia**. Protection of the animal kingdom -preventing mechanism regarding the cause of damages. p. 225-235. In: ANNALES UNIVERSITATIS APULENSIS. SERIES JURISPRUDENTIA. 25/2022. ISSN 1454-4075

- în reviste din Registrul Național al revistelor de profil, categoria B:

1. GUGULAN, Eugenia. State control in the field of use hunting in the Republic of Moldova. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”*, nr.1/2018. http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/182/Anale_st_2018_nr_1_83_87.pdf?sequence=1&isAllowed=y

2. **GUGULAN, Eugenia**, KURILO, Tetyana. The particularities of the assessment of the damage caused by the practice of the illegal hunt. În: *Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare”*, nr.10/2019. Disponibil: <http://>

dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/490/anale_st_nr_10_2019%20109-122.pdf?sequence=1&isAllowed=y

3. TROFIMOV, Igor; **GUGULAN, Eugenia**. Aspecte definitorii privind regimul juridic aplicabil regnului animal. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: științe juridice* nr. 16/2022. ISSN 1857-0976. Disponibil: http://dspace.academy.police.md/xmlui/bitstream/handle/123456789/713/Anale_stiint_ale_Academiei_nr_16_2022%2081-91.pdf?sequence=1&isAllowed=y

4. **GUGULAN, Eugenia**. Cadrul normativ privind instrumentele fiscal-bugetare eficiente de reparare a prejudiciilor cauzate mediului/ Framework concerning effective fiscal-budgetary instruments of environmental remediation. În: *Anale științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI RM: științe juridice* nr. 16/2022. ISSN 1857-0976 <http://dspace.academy.police.md/xmlui/handle/123456789/722>

5. **GUGULAN, Evghenia**. Răspunderea transfrontalieră pentru prejudiciul cauzat regnului animal. În: *Legea și viața*, nr.6/2023, p.81-85. ISSN 2587-4365

Articole în culegeri științifice:

- în lucrările conferințelor științifice internaționale (peste hotare)

1. TROFIMOV, Igor, **GUGULAN, Eugenia**, ARDELEAN, Grigore. Problema determinării limitelor răspunderii patrimoniale pentru actele de poluare transfrontalieră/ Issue regarding the determination of the limits of liability for transboundary pollution acts. Disponibil: <http://dspace.academy.police.md/xmlui/handle/123456789/294>

În: Cooperarea internațională a organelor de drept în prevenirea și combaterea criminalității transnaționale: Materialele conferinței științifico-practice internaționale, 5-6 noiembrie 2009, Chișinău, p. 90-94, ISBN 978-9975-935-19-7.

2. **GUGULAN, Eugenia**. Perspectiva consacrării caracterului obiectiv pentru răspunderea contravențională și penală pentru daunele cauzate regnului animal/ Consideration of the objective nature of criminal and misdemeanor liability for damage to the animal kingdom. ISSN 1811-0770. Materialele Conferinței științifice cu participare internațională din 08 decembrie 2022. Disponibil online 23 February, 2023: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/173-178_25.pdf

3. **GUGULAN, Eugenia**. Reglementări privind răspunderea de mediu și protecția mediului prin Dreptul penal la nivelul Uniunii Europene/ Regulations on environmental liability and environmental protection through criminal law at EU level. Omul, criminologia, știința Nr. 3(93)/2016/ ISSN. 1814-3199/ISSNe 2345-1017. Disponibil online 29 March, 2023. https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/678-683_0.pdf Conferința științifică internațională „OMUL, CRIMINOLOGIA, ȘTIINȚA”, ediția a II-a, Chișinău, 24 martie 2023.

- în lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova)

1. **GUGULAN, Eugenia.** Probleme actuale privind administrarea și gestionarea fondului cinegetic în Republica Moldova. În: materialele Conferinței „Consolidarea administrației publice locale și perspectivele Europene ale Republicii Moldova” Chișinău, Moldova din 23 noiembrie 2018. CZU: 351.765+349.6. p. 264-271. Disponibil: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/91298

2. **GUGULAN, Eugenia.** Dreptul la un mediu sănătos din perspectiva analizei practicii CEDO. CZU: 349.6+341.231.14(4). p. 125-133. Materialele conferinței: Protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale omului în procesul asigurării ordinii și securității publice. Ediția I-a, 2021. Disponibil: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/125-133_10.pdf

3. **GUGULAN, Eugenia.** Abordări doctrinar-aplicative privind dreptul copilului la un mediu ecologic echilibrat/ Jurisprudential approaches to the right of the child to a balanced ecological environment. Interesul superior al copilului: abordare socio-culturală, normativă și jurisprudențială. / CZU: 342.734-053.2:349.6:504.06 Disponibil online: **21 March, 2023.** https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/410-419_0.pdf Conferința științifică internațională „Interesul superior al copilului: abordare socio-culturală, normativă și jurisprudențială”.

4. **TROFIMOV, Igor, GUGULAN, Evghenia.** The justification for establishing the presumption of guilt in the procedure for environmental (ecological) offences. p.323-329. Volum coordonat de Corina Adriana Dumitrescu „Statul de drept între realitate și deziderat: în memoriam Momcilo Liburici. Editura Universul Juridic, București, 2025. ISBN 978-606-39-1611-3

Lucrări științifice cu caracter informativ, relevante domeniului:

- Studii/sondaje:

1. **TROFIMOV, Igor, CREȚU, Andrian, GUGULAN, Evghenia, SAVVA, Alexandru.** Perspectiva aplicării principiului prezumției de vinovăție și consacrării caracterului obiectiv al răspunderii pentru contravențiile de mediu. Studiu monografic, Departamentul Editorial-poligrafic al Academiei „Ștefan cel Mare”, Chișinău, 2023. p.72. ISBN 978-9975-170-07-9

2. **GUGULAN, Evghenia.** Crime of Ecocide in Ukraine - Environmental Consequences of Russian Military Aggression. Raport de experizare în cadrul Proiectului Ministerului Educației a Poloniei, intitulat: „Legal Analysis of Russia's Actions in Ukraine Since 2014 in Terms of Crimes of Aggression, War Crimes and Genocide, and Legal Solutions of Countries Neighbouring Ukraine Regarding the Status of Ukrainian Citizens”. Universitatea Catolică din Lublin, Polonia, 2024. Disponibil: <https://www.agresjarosysjska.info/en/ekspertyzy/zbrodnia-ekob%C3%B3jstwa-na-ukrainie---skutki-%C5%9Brodowiskowe-rosysjskiej-agresji-wojskowej>

ADNOTARE

Gugulan Evghenia. Repararea daunelor cauzate regnului animal.
Teza de doctor în drept la Specialitatea: 552.04 – Drept funciar și al mediului.
Chișinău, 2025

Structura tezei: adnotare, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 310 titluri, 165 pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 20 lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: regn animal, resurse ale regnului animal, daună de mediu, răspundere civilă delictuală, răspundere de mediu, cuantificarea daunei de mediu, protecția animalelor, repararea daunelor, procedura de reparare a daunelor cauzate regnului animal.

Scopul lucrării constă în efectuarea, pe baza cercetărilor teoretico-aplicative a materialelor relevante, precum și a experienței existente, a unor investigații ample asupra problemelor pe care le prezintă reglementările de dreptul mediului ce prevăd repararea daunelor cauzate regnului animal și în formularea recomandărilor practice și de lege ferenda care, în viziunea noastră, vor spori considerabil eficacitatea acestor reglementări.

Obiectivele cercetării: analiza materialelor științifice din doctrina autohtonă și a altor state consacrate subiectului supus cercetării; studiul cadrului normativ în materia protecției, folosirii resurselor regnului animal și estimării daunelor cauzate acestuia; definirea conceptelor de „regn animal” și de „reparare a daunelor” în contextul prejudicierii regnului animal; identificarea criteriilor de clasificare a daunelor cauzate regnului animal; delimitarea răspunderii civile delictuale de răspunderea de mediu pentru daunele cauzate regnului animal; stabilirea particularităților procedurii de reparare a daunelor cauzate ca urmare a încălcării legislației privind protecția și folosința regnului animal; determinarea unor standarde internaționale și europene în materia protecției și reparațiunii daunelor cauzate regnului animal; înaintarea unor recomandări de perfecționare a cadrului legal în materie cu titlu de *lege ferenda*.

Noutatea și originalitatea științifică a studiului se manifestă prin abordarea multispectuală a domeniului deocamdată puțin studiat în Republica Moldova, oferă o analiză profundă a normelor care ar trebui să stea la baza consolidării unui regim de răspundere de mediu distinctă în ceea ce privește repararea daunelor cauzate regnului animal și vine cu soluții noi, inclusiv de *lege ferenda*, care vor perfecționa cadrul legal în materie.

Rezultatul obținut care contribuie la soluționarea unei probleme științifice importante se exprimă în *fundamentarea naturii juridice distincte a răspunderii de mediu pentru daunele cauzate regnului animal*, ceea ce *a contribuit* la confirmarea necesității stabilirii particularităților și aplicării răspunderii obiective pentru daunele de mediu cauzate regnului animal, fapt care *va spori* considerabil eficiența și corectitudinea practicilor de dezdăunare în această materie.

Semnificația teoretică este conturată prin prisma studiilor realizate în cadrul lucrării de față, de altfel fiind identificate unele dintre cele mai actuale problematice vizând complexitatea subiectului abordat, fiind evidențiate neajunsurile existente în legislația actuală în acest context și fiind identificate anumite propuneri de modificare a cadrului normativ în materia reparării daunelor cauzate regnului animal.

Valoarea aplicativă și implementarea rezultatelor științifice. Ideile și raționamentele științifico-practice privind eficiența aplicării normelor referitoare la repararea daunelor cauzate regnului animal au fost supuse dezbaterilor publice în cadrul a numeroase lucrări științifice, publicate în reviste naționale și internaționale. Rezultatele cercetării au fost integrate și în Proiectul Legii privind protecția animalelor, înregistrat pentru dezbateri în Parlamentul Republicii Moldova, autorul fiind, de asemenea, membru al grupului de lucru care a contribuit la elaborarea acestui proiect de act normativ.

Аннотация

Гугулан Евгения. Возмещение вреда, причиненного животному миру.
Диссертация на соискание учёной степени доктора права по специальности:
552.04 – Земельное и экологическое право. Кишинёу, 2025

Структура диссертации: аннотация, введение, три главы, основные выводы и рекомендации, библиография, включающая 310 наименований, 165 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 20 научных работах.

Ключевые слова: животный мир, ресурсы животного мира, экологический ущерб, деликтная ответственность, экологическая ответственность, количественная оценка экологического ущерба, защита животных, возмещение ущерба, процедура возмещения ущерба животным.

Цель диссертации состоит в том, чтобы на основе теоретико-прикладного изучения соответствующих материалов и имеющегося опыта провести широкое исследование проблем, возникающих при применении норм экологического права, предусматривающих возмещение вреда, причиненного животному миру, и сформулировать практические рекомендации и *lege ferenda*, которые, на наш взгляд, позволят значительно повысить эффективность этих норм.

Задачи работы: проанализировать научные материалы отечественных и зарубежных доктрин по исследуемой теме; изучить нормативную базу в области охраны, использования ресурсов животного мира и оценки причиненного ему вреда; определить понятия «животный мир» и «возмещение вреда» в контексте причинения вреда животному миру; выявить критерии классификации вреда, причиненного животному миру; разграничение гражданско-правовой и экологической ответственности за ущерб, причиненный животному миру; установление особенностей процедуры возмещения ущерба, причиненного в результате нарушения законодательства об охране и использовании животного мира; определение международных и европейских стандартов в области охраны и возмещения ущерба, причиненного животному миру; представление рекомендаций по совершенствованию правовой базы в данной области в качестве *lege ferenda*.

Научное новшество и оригинальность результатов проявляется в многоаспектном подходе к малоизученной до сих пор в Республике Молдова области, в детальном анализе норм, которые должны лежать в основе закрепления отдельного механизма экологической ответственности в сфере возмещения вреда, причиненного животному миру, и в новых решениях, в частности, *de lege ferenda*, которые позволяют усовершенствовать правовую базу в этой области.

Научная задача особой важности, нашедшая решение, выражается в обосновании отличительной правовой природы экологической ответственности за вред, причиненный животному миру, что способствовало обоснованию необходимости установления особенностей применения объективной ответственности за вред, причиненный животному миру, что позволит значительно повысить эффективность и добросовестность практики применения мер осуждения в данной сфере.

Теоретическая значимость сформулирована на основе исследований, проведенных в данной работе, в которых обозначены наиболее актуальные вопросы, связанные со спецификой темы, выделены недостатки действующего законодательства в данном контексте и обозначены отдельные предложения по дополнению нормативно-правовой базы в области возмещения вреда, причиненного животному миру.

Прикладное значение и внедрение научных результатов. Идеи и научно-практическое обоснование эффективности применения норм о возмещении вреда, причиненного животному миру, стали предметом публичных дискуссий в многочисленных научных работах, опубликованных в национальных и международных журналах. Результаты исследования были также включены в проект закона о защите животных, зарегистрированный для обсуждения в Парламенте Республики Молдова, автор является также членом рабочей группы, участвовавшей в разработке данного проекта нормативного акта.

ANNOTATION

Gugulan Evghenia. Reparation of damages caused to the animal kingdom.

PhD thesis entitled to specialty: 522.04 –

Land and environmental law, Chişinău, 2025

The structure of the thesis: annotation, introduction, three chapters, general conclusions, and recommendations, bibliography of 310 titles, 165 pages of basic text. The obtained results are published in 20 scientific works.

Keywords: animal kingdom, animal kingdom resources, environmental damage, tort liability, environmental liability, quantification of environmental damage, animal protection, damage compensation, animal damage compensation procedure.

The aim of the present work is to carry out, on the basis of theoretical-appliative research of relevant materials and existing experience, a comprehensive investigation of the problems related to environmental law regulations that provide for reparations of damages caused to the animal kingdom and to formulate practical and *lege ferenda* recommendations that, will, as we believe, substantially strengthen the effectiveness of these regulations.

Research objectives: to analyze scientific materials from the local and foreign doctrines on the subject under research; to study the normative framework in the field of protection, use of animal kingdom resources and estimation of damages caused to it; to define the concepts of 'animal kingdom' and 'damage reparation' in the context of damage to the animal kingdom; to identify the criteria for classifying damage caused to the animal kingdom; delimitation of the delimitation between civil liability in tort and environmental liability for damage caused to the animal kingdom; establishment of the particularities of the procedure for repairing damage caused as a result of infringements of legislation on the protection and use of the animal kingdom; determination of international and European standards in the field of protection and repair of damage caused to the animal kingdom; submission of recommendations for improving the legal framework in this area as a *lege ferenda*.

Scientific novelty and originality of the obtained results is reflected in the multi-aspectual approach of the field, which is still insufficiently studied in the Republic of Moldova, provides an in-depth analysis of the rules that should underpin the consolidation of a distinct environmental liability regime in the field of compensation for damage caused to the animal kingdom and comes up with new solutions, including *de lege ferenda*, which will improve the legal framework in this area.

The important scientific major problem which has been solved is expressed in the *substantiation* of the distinct legal nature of environmental liability for damage caused to the animal kingdom, which has *contributed* to the confirmation of the need to establish the specificities and application of objective liability for environmental damage caused to the animal kingdom, which will considerably *increase* the efficiency and fairness of the practices of *compensation* in this area.

The theoretical significance is outlined through the studies carried out in this paper, identifying some of the most actual issues related to the complexity of the subject, highlighting the shortcomings of the current legislation in this context and identifying some proposals for amending the regulatory framework on compensation for damages caused to the animal kingdom.

The applicative value and implementation of the scientific results. The ideas and scientific-practical judgements and reasoning on the effectiveness of the application of the rules on compensation for damages caused to the animal kingdom have been the subject of public debate in numerous scientific papers published in national and international journals. The results of the research were also incorporated into the draft law on animal protection, registered for debate in the Parliament of the Republic of Moldova, the author being also a member of the working group that contributed to the drafting of this draft normative act.

GUGULAN EVGHENIA

REPARAREA DAUNELOR CAUZATE REGNULUI ANIMAL

552.04 – DREPT FUNCİAR ȘI AL MEDIULUI

Rezumatul tezei de doctor în drept

Aprobat spre tipar: 30.04.2025
Hârtie ofset. Tipar ofset.
Coli de tipar: 2.67.

Formatul 60×90/16
Tirajul 40 ex.
Comanda nr. 421.

Tiparul executat la „PRINT-CARO” SRL
mun. Chișinău, str. Astronom Nicolae Donici nr. 14,
MD-2049, Republica Moldova